

Miljö- och avfallslagstiftningen möjliggör cirkulär ekonomi

2023-12-06

AVFALL SVERIGE

Myterna om lagstiftningen

”Lagstiftningen ett hinder”

- Är hindret verkligt?
- I vilket sammanhang?
- **Källa och lagstöd** för påståendet?

Målen i miljöbalken, 1 kap. 1 § MB

1 § Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och **kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö**. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett **ansvar för att förvalta naturen väl**.

Miljöbalken skall tillämpas så att

1. människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan,
2. värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas,
3. den biologiska mångfalden bevaras,
4. mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt **långsiktigt god hushållning tryggas**, och

5. återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett **kretslopp** uppnås.

Hushållningsprincipen

Kretsloppsprincipen

Några allmänna och särskilda hänsynsregler i miljöbalken (MB)

2 kap. 2 § Alla ... skall skaffa sig den **kunskap** som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.

3 § Alla ... skall utföra de skyddsåtgärder, iaktta de **begränsningar och vidta de försiktighetsmått** i övrigt som . I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas **bästa möjliga teknik**....

4 § Alla ...skall undvika att använda eller sälja sådana kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller miljön, om de kan ersättas med sådana produkter eller organismer som kan antas vara mindre farliga.

5 § Alla ...ska **hushålla med råvaror** och energi samt utnyttja möjligheterna att

- 1. minska mängden avfall,**
2. minska mängden skadliga ämnen i material och produkter,
3. minska de negativa effekterna av avfall, och
4. **återvinna avfall.**

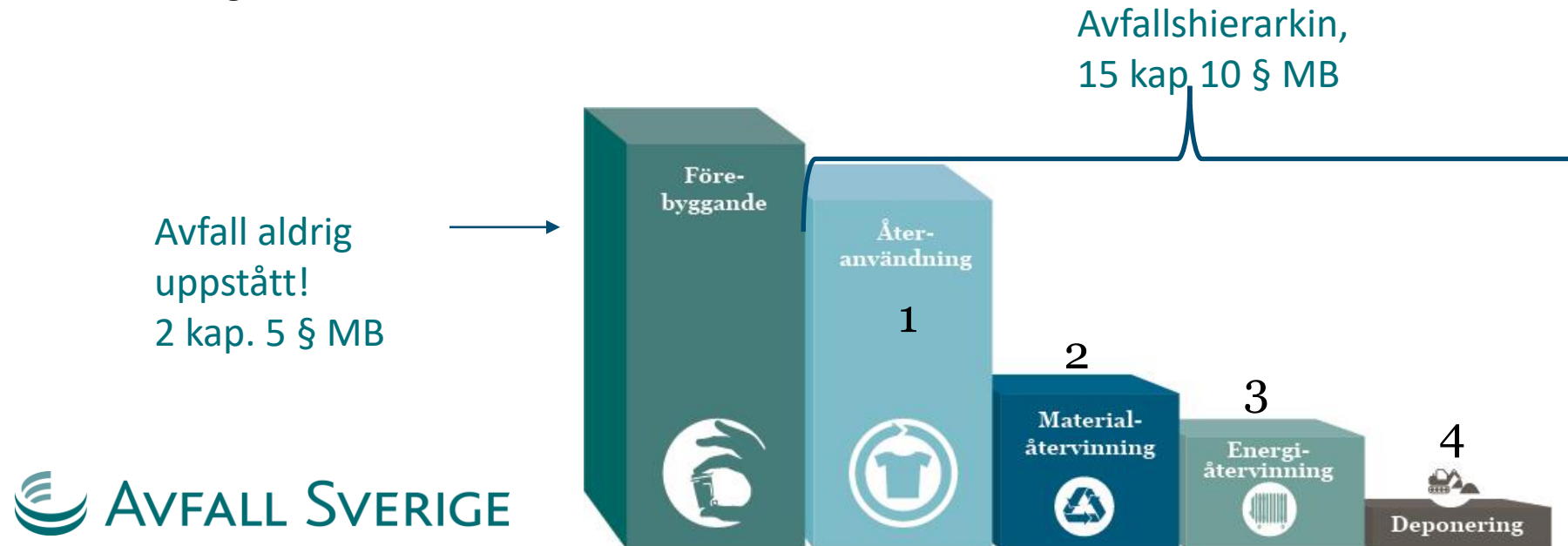
Några allmänna och särskilda hänsynsregler i miljöbalken

15 kap. 10 § En bestämmelse om skyldighet att vidta avfallsförebyggande åtgärder finns i 2 kap. 5 §.

Den som är ansvarig för att avfall blir behandlat ska se till att det

1. återvinns genom att det förbereds för återanvändning,
2. materialåtervinns, om det är lämpligare än 1,
3. återvinns på annat sätt, om det är lämpligare än 1 och 2, eller
4. bortskaffas, om det är lämpligare än 1-3.

Den behandling av avfallet som bäst skyddar människors hälsa och miljön som helhet ska anses som lämpligast, om behandlingen inte är orimlig.

Avfall är en slösad resurs

15 kap. 1 § 1 st. MB

Med avfall avses i denna balk varje ämne eller föremål som innehavaren gör sig av med eller avser eller är skyldig att göra sig av med

GÄSTRIKE återvinnare: "Totalt tog vi emot 19,5 ton förpackad mat under de tio veckor som testet pågick. Av detta var 16,3 ton ren mat, resten var förpackningar av olika slag. Plastförpackningarna stod för 600 kilo av totalvikten (körts till producenterna). Sorteringen sköttes av tre timanställda på deltid.

Efter testet uppskattar vi att det förpackade matavfallet från enbart Gävles livsmedelsbutiker uppgår till 150-200 ton per år."

Exempel: detaljhandel

- Kasserade produkter och annat avfall från matvaru- och klädesbutiker och annan detaljhandel är normalt sett kommunalt avfall (15 kap. 3 § MB) och därmed under kommunalt ansvar (20 §) och ensamrätt (24 §)

Men:

- **Utsorterat förpackningsavfall** och annat avfall under producentansvar ska lämnas till producenterna, även om det är "kommunalt avfall" eftersom det undantagits kommunernas ansvar
- **Inte avfall** om produkten ska användas eller överlåtas för sitt syfte och är säker för användning, t.ex. fortfarande säkert livsmedel
- **Inte butikens avfall** om det ska återtas enligt avtal med samma leverantör →
- **Inte kommunalt avfall om uppstår i tillverkningsverksamhet, jord- eller skogsbruk, grossister och partihandel** (annan SNI-kod, samt se 15 kap. 3 § MB och vägledningen vad som ingår)

Hur kommunerna verkställer sin skyldighet/ensamrätt

- **Egen regi**
- **Upphandlad** entreprenör* eller tjänstekoncession.
- **Auktorisation** (alla som uppfyller kommunens krav)

- Medgivande i kommunala **avfallsföreskrifterna** (se Tiptapp-domen, [MÖD 2021:27](#))

- **Dispens** i enskilda fall, efter ansökan. Krävs *särskilda skäl* och att den som ska hantera avfallet med stöd av dispensen kan göra det på ett hälso- och miljömässigt godtagbart sätt (15 kap. 25 § MB)

Avnormalisera avfallet!

All avfallsproduktion behöver ifrågasättas:

mindre legitim, mer synlig och mer moraliskt laddad

Om avfallet inte kan undvikas i processen i fråga, måste *processen* ifrågasättas

Om processen inte kan ifrågasättas för att nå avsett mål, måste *målet och affärsmodellen* ifrågasättas

Tillsyn för cirkulär ekonomi – Finns det idag?

26 kap. 1 och 3 §§ miljöbalken (MB)

Tillsynen ska säkerställa syftet med balken.

Tillsynsmyndigheten ska

1. på eget initiativ eller efter anmälan i nödvändig utsträckning kontrollera efterlevnaden samt vidta de åtgärder som behövs för att åstadkomma rättelse
2. genom information och liknande underlätta för en enskild att fullgöra sina skyldigheter

Varje kommun utövar tillsyn inom kommunen över

- miljö- och hälsoskyddet (med undantag för sådan miljöfarlig verksamhet som kräver tillstånd) och
- avfallshanteringen enligt 15 kap.

Egenkontroll och avfallstillsyn

1. Identifiera avfallet
2. Identifiera hanteringsregler
3. **Sortera enligt kraven** (3 kap. avfallsförordningen samt avfallsföreskrifterna) – MINIMINIVÅ
4. Mät avfallet
5. Följ avfallet bakåt till källan
6. Kartlägg resursanvändningen, inköpen.
7. Kan avfallet undvikas? Kan design, process, inköp förändras?
8. Kan det bli en resurs i egen/annans verksamhet?

Jämför med energihushållningsplan och energitillsyn ([Energimyndighetens hemsida](#))

Förebygga avfall

15 kap. 2 § MB

Åtgärder som vidtas **innan** ett ämne eller föremål har blivit avfall och som syftar till en minskning av mängden avfall, en minskning av innehållet av farliga ämnen i material och produkter eller en minskning av de negativa effekter på människors hälsa och miljön som avfall kan ge upphov till.

Återanvändning:

att en produkt eller en komponent som inte är avfall används igen för att fylla samma funktion som den ursprungligen var avsedd för.

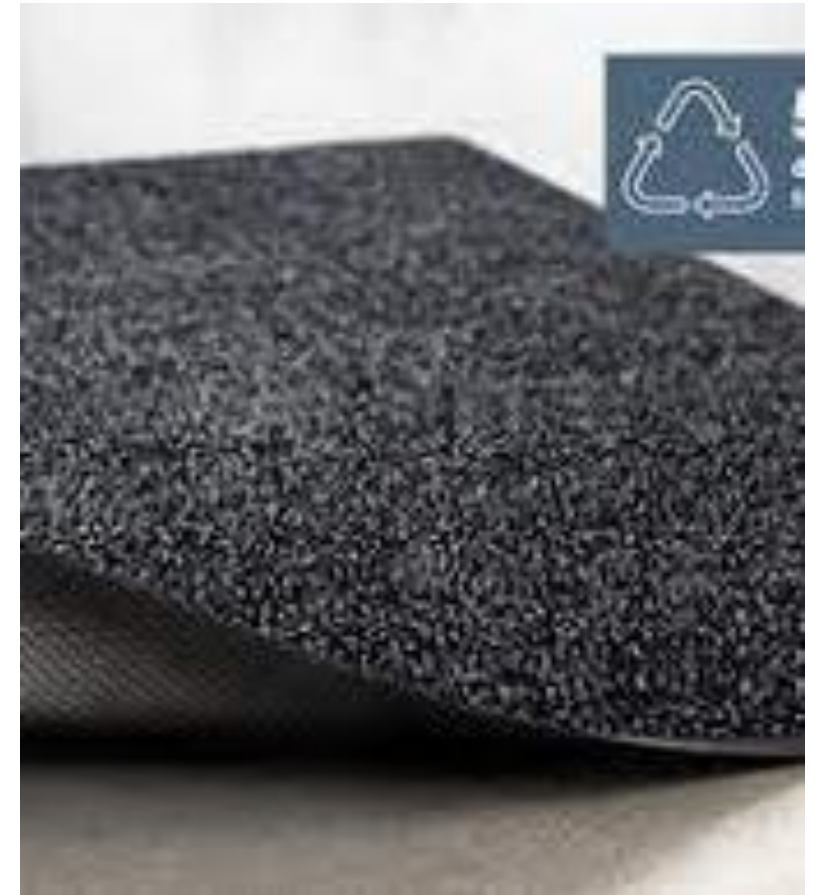

Mattor till rekonditionering – Slutna cirkulära affärsmodeller

Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) 2020-05-20, mål nr M 9464-19

När det gäller företag som sätter en produkt på marknaden äger de produkten och kan utforma en cirkulär affärsmodellen för att dessa inte ska bli avfall, utan i stället återanvändas.

- Berendsens mattor (Elis) skulle exportera mattor för tvätt och reparation. Stoppades av avfallstillsynen vid gränsen. Domstolen kom fram till att mattorna inte skulle klassas som avfall eftersom **företaget kunde visa** att de bara skulle rekonditioneras.

Förberedelse för återanvändning

15 kap. 2 och 6 § § MB

Kontrollera, rengöra eller reparera **något som är avfall** så att det kan återanvändas utan ytterligare behandling

Idag anmälningspliktigt enligt miljöprövningsförordningen:

29 kap. 47 § Anmälningsplikt C och verksamhetskod 90.29 gäller för att yrkesmässigt förbereda avfall för återanvändning.

Den som vill förbereda andras avfall för återanvändning

4 kap. 15 § avfallsförordningen (2020:614)

Om någon som avser att yrkesmässigt förbereda avfall för återanvändning begär det, ska den som yrkesmässigt samlar in eller behandlar avfall

1. i rimlig utsträckning **lämna information** om eventuellt innehav av sådant avfall som kan förberedas för återanvändning men inte är avsett för sådan förberedelse, och

2. **överväga att erbjuda avfall** till den som avser att yrkesmässigt förbereda det för återanvändning.

Första stycket gäller inte avfall som det är olämpligt att lämna ut information om eller förbereda för återanvändning.

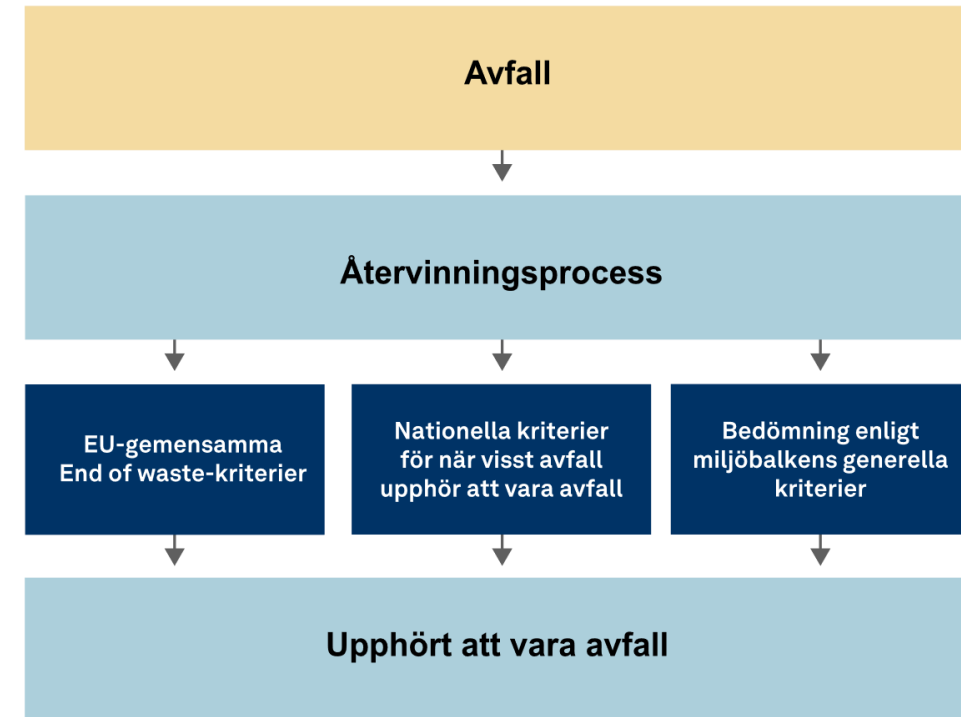

När avfall upphör att vara avfall (EOW)

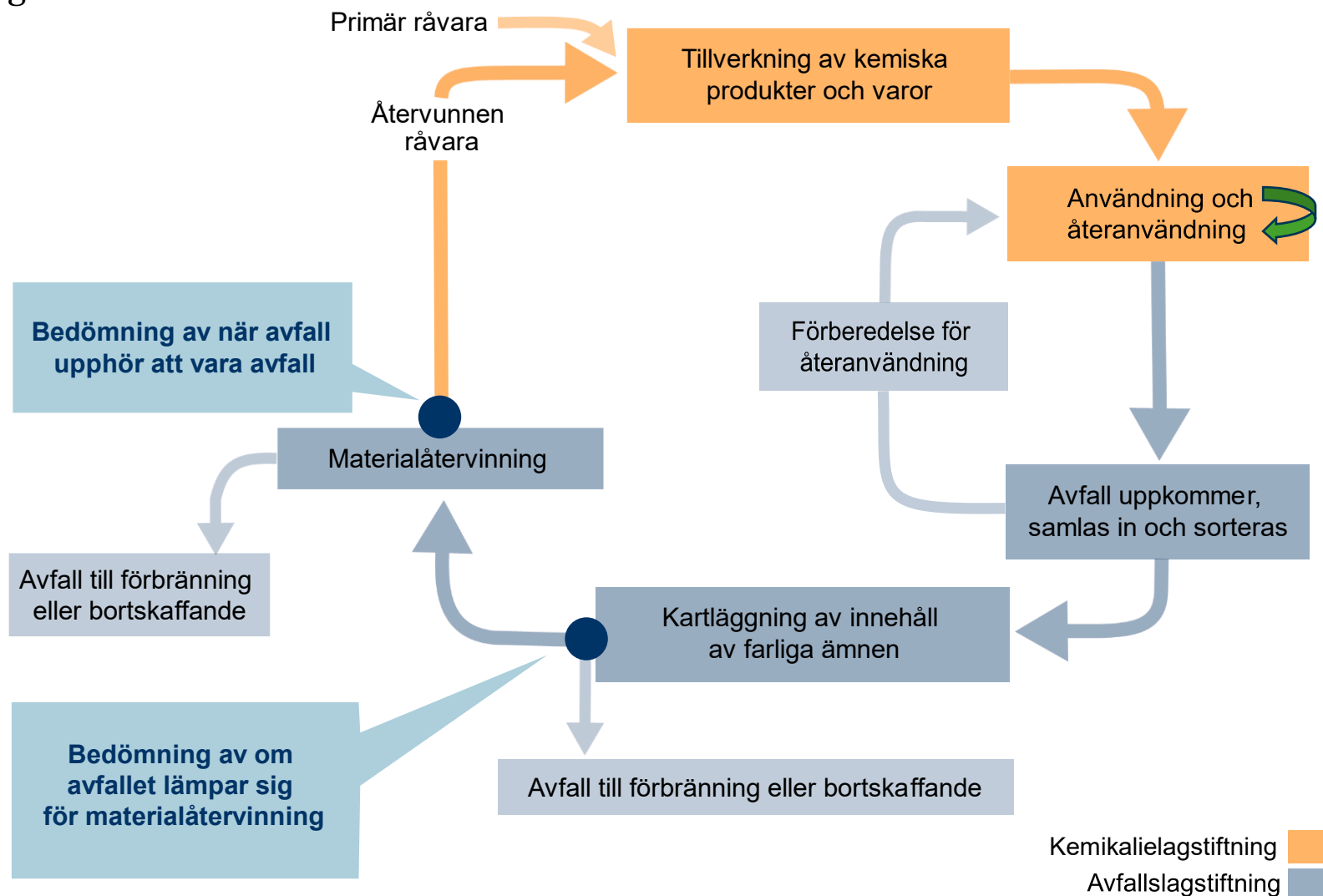
15 kap. 9a § MB

Avfall som har genomgått ett återvinningsförfarande upphör att vara avfall om

1. ämnet eller föremålet ska användas för ett visst ändamål,
2. det finns en **marknad för eller efterfrågan** på sådana ämnen eller föremål,
3. ämnet eller föremålet **uppfyller tillämpliga krav** i lag och annan författning, **och**
4. användningen av ämnet eller föremålet **inte leder till allmänt negativa följder** för människors hälsa eller miljön.

15 kap. 9 b § MB Den som för första gången släpper ut på marknaden ett ämne eller föremål som har upphört att vara avfall, ska se till att ämnet eller föremålet uppfyller tillämpliga krav i lag och annan författning.

- <https://www.kemi.se/stod-till-foretag/din-roll-och-ditt-ansvar/atervinnare-eller-anvandare-av-atervunna-material>

Ej avfall: Biprodukt (15 kap. 1 § 2 MB)

Ett ämne eller föremål som uppkommit i en produktionsprocess där huvudsyftet inte är att producera ämnet eller föremålet

1. det är säkerställt att ämnet eller föremålet kommer att fortsätta **användas**,
2. kan användas **direkt** utan någon annan bearbetning än den bearbetning som är normal i industriell praxis,
3. har producerats som en integrerad del av produktionsprocessen,
Och
4. den användning som avses i 1 inte strider mot **lag** eller annan författning och **inte leder till allmänt negativa följder för miljön eller människors hälsa**

Plastdamm (plastpartiklar)

MMD Växjö TR 2023-08-31 M 2066-23, M 2068-23

Exportören hävdade: Biprodukt till råvara vid tillverkning

Domstolen:

”...trots de uppgifter bolaget inkommit med efter beslutet, **inte är säkerställt att ämnet kommer att fortsätta att användas i Sydkorea**. Inte heller är det säkerställt att den fortsatt användningen kommer vara **laglig**, dvs. ämnet eller föremålet ska uppfylla alla relevanta produkt-, miljö- och hälsoskydds krav för den specifika användningen och **inte leda till allmänt negativa följder för miljön eller människors hälsa**”

Alltså:

Verksamhetsutövaren / innehavaren har bevisbördan för att det inte rör sig om avfall

och måste därför kunna visa att affärsmodellen är säker.

- Följ avfallet från aktör till aktör, följ avtal och bokföring.

(Mer om biprodukt senare)

Industriell symbios: Dela resurser

- Råvara till jäst i **jästfabriken**: Importerad melass.
- **Bageriet** i samma stad: Importerad jäst. Återtaget bröd blev foder eller avfall.

➤ Ersattes med delande / Industriell symbios:

Återtaget bröd, fortfarande säkert som livsmedel blev råvara till jäst

Försörjningsberedskap, självförsörjning och resiliens

I rapporten finns förslag på frågor till verksamheter.

Beskriv behov, tillgänglighet, sårbarhet, förbered ransonering, dämpa förbrukningen, ”involvera företag i arbetet”...

https://www.msb.se/contentassets/6c21ofd64c7f462bb485409affe1b8bd/planering-forsorjning-varor-tjanster_msb1765_reviderad.pdf

Bygg- och rivningsavfall

- Källsorteringskrav i 3 kap. 10 § avfallsförordningen (2020:614) syftar till att öka förutsättningarna för materialåtervinning
- Kontrollplanerna ska innehålla uppgifter om återanvändbara byggprodukter (10 kap. 18 § plan- och bygglagen)
 - Varför bara produkter, varför inte hela byggnader och byggnadsdelar?
- Bättre nyttjande av de byggnader som finns, bevarandeplan, ifrågasätt rivningen från resurshushållningssynpunkt?

Lämpar sig väl för åtgärder i [kommunens avfallsplan](#) enligt 15 kap. MB

NYTT RÄTTSFALL: Biprodukter i infrastrukturprocesser

EU-domstolens och svensk praxis innan avfallsdirektivets ändring 2018:
Biprodukter kan bara uppstå i tillverkningsprocesser, inte i byggprocesser.

2022 kom EU-domstolens dom **Porrr Bau** GmbH mot Bezirkshauptmannschaft
Mål C - 238/21 om rena jordmassor från vägbyggnation

SLUTSATS: Vägbygge är produktionsprocess där biprodukt kan uppstå om kriterierna är uppfyllda

- *Jordmassor*
- *Bergkross från tunneldrivning*
- *Betongsuggor som produceras av betongslattarna - SKANSKAS Noll avfall till deponi*
- ...

PS - Vikten av siffror

Myndigheter och domstolar ska göra svåra avvägningar mellan Giftfri miljö / hälsoskydd och Resurshushållning / klimat.

Domstolar kräver siffror krävs i allt högre utsträckning.

Riktvärden finns för exempelvis förorenande ämnen och buller, men inte för klimatpåverkan, resursanvändning - Varför? Går det att förändra och i så fall hur?

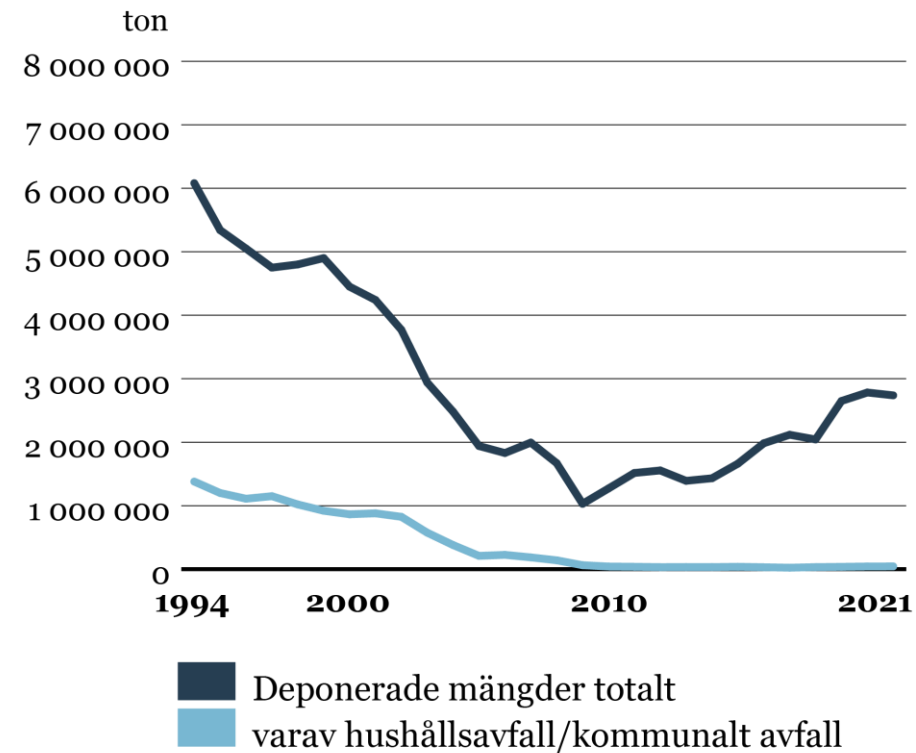

Gamechanger genom kravställande – om det genomdrivs

Deponiförbud införs i förordning (2001:512) om deponering

för bl.a. brännbart avfall, organiskt avfall och avfall sorterats ut för att förberedas för återanvändning eller materialåtervinning:

Deponerade mängder 1994–2021

AVFALL SVERIGE

TACK!

Andrea Hjärne

andrea.hjarne@avfallsverige.se

andrea.hjarne@cec.lu.se